

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Липчанко-Ковачик О. В., Варга Л. І., Кончович К. Т.

ВСТУП

В умовах бурхливих технологічних змін, що відбуваються в сучасному світі, набуває актуальності впровадження нових підходів до змісту вищої освіти й підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Гуманізація вищої філологічної освіти забезпечує динаміку розвитку професійного потенціалу студентів філологічних спеціальностей не тільки як носіїв нормативної комунікації та мовного коду, але й як творчої, психологічно стійкої особистості, здатної креативно мислити й оцінювати педагогічні ситуації, використовувати практично придбаний протягом навчання досвід спілкування в умовах освітнього простору.

Сучасний здобувач освіти має не тільки передати новим поколінням досвід попередніх, а й сформувані в учнів належний рівень іншомовної підготовки, бажання постійного оновлення знань, навички самоосвіти у напрямі вивчення іноземної мови, підготувати до взаємодії із суб'єктами іншомовного середовища, використовуючи для цього активні методи навчання. Це стане можливо за умов, якщо майбутні бакалаври-філологи оволодіють знаннями, вміннями, навичками використання інтерактивних технологій у професійній діяльності вчителя іноземної мови. Відтак, задля реалізації завдань наукового пошуку слід виокремити й обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.

Насамперед з'ясуємо сутність поняття «педагогічна умова». Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу виокремити різні аспекти визначення поняття «умова» у такому розумінні:

- філософська категорія, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ без яких його існування неможливе;
- фактор підвищення ефективності будь-якої діяльності ;
- підсумок цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів, змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей.

1. Дефінітивний аналіз проблеми

У літературі сутність поняття «умова» визначається як необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чогонебудь або сприяє чомусь¹. Великий тлумачний словник визначає умову як вимогу, що ставиться одією із сторін що домовляються; як усну чи письому згоду про що-небудь; як правила, що встановлені у будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається чи залежить будь-що¹. Водночас, «обставина» характеризується як сукупність умов, за яких що-небудь відбувається².

Незважаючи на те, що предметом великої кількості педагогічних досліджень виступають педагогічні умови реалізації певних процесів, у сучасній науці існують певні розбіжності щодо тлумачення самого поняття «педагогічна умова». У науковій літературі під педагогічними умовами розуміють сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, педагогічних прийомів спрямованих на розв'язання поставлених у педагогіці завдань. При цьому дослідники до педагогічних відносять лише ті умови, які свідомо створюються у педагогічному процесі і реалізація яких забезпечує успішний його перебіг.

Вбачаємо визначення педагогічних умов як синтезу об'єктивних можливостей змісту освіти, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей, які сприяють розв'язанню поставлених завдань. Педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети.

Науковий інтерес викликає думка сучасних науковців, котрі під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, поділяючи їх на:

- а) зовнішні: позитивні взаємини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо;
- б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо).

Ефективною умовою для здійснення навчально-виховного процесу вважають підготовку майбутніх учителів до використання педагогічних технологій, у тому числі й інтерактивних.

Узагальнивши наведені визначення, під педагогічними умовами розуміємо взаємопов'язану сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, засобів і заходів, які забезпечуватимуть високу результативність процесу

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

² Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. К. : КНЕУ, 2004. 383 с.

формування підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності. Зазначимо, що педагогічні умови виокремлено таким чином, щоб їх реалізація максимально ефективно впливала на формування всіх компонентів готовності студентів до використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови – бакалавра-філолога. Припускалося, що ефективне вирішення окресленої проблеми, якість отриманих результатів залежатиме від створення відповідних педагогічних умов.

Ми дотримувались думки, що педагогічними умовами підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтеракцій у професійній діяльності можуть бути обставини, що сприятимуть:

- розвитку аналітично-пошукової та дослідницької активності студентів у напрямі вибору оптимальних інтерактивних технологій для вивчення іноземної мови в школі;

- використання майбутніми учителями творчого підходу до застосування адаптації інтерактивних методів, форм, засобів навчання до умов загальноосвітньої школи;

- активізації організаторського потенціалу майбутніх бакалаврів-філологів для створення інтерактивного середовища на уроках іноземної мови.

Для того, щоб визначити ефективні педагогічні умови підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності було проаналізовано існуючі наукові доробки щодо технологізації процесу професійної підготовки майбутніх педагогів.

Здійснений теоретичний аналіз дав змогу дійти висновку, що педагогічні умови, які б забезпечити готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання методів інтерактивного навчання у професійній діяльності не були предметом наукового пошуку дослідників. Тому з метою виокремлення найбільш ефективних педагогічних умов у контексті дослідження застосовано метод експертної оцінки. У ролі експертів виступили викладачі тих ВНЗ, які брали участь у педагогічному експерименті. Викладачам було запропоновано із переліку педагогічних умов обрати ті, що, на їхню думку, дадуть змогу оптимізувати процес досягнення мети нашого дослідження. Проведене опитування дало змогу проранжувати і визначити педагогічні умови, які були реалізовані при організації навчально-виховного процесу аби сформувати досліджуваний феномен у майбутніх бакалаврів-філологів.

Таким чином, на основі використання методів аналізу педагогічної літератури з проблеми дослідження, педагогічних спостережень, результатів експертного опитування, узагальнення сучасного стану

готовності студентів до застосування інтеракцій у майбутній професійній діяльності встановлено, що ефективний вплив на процес підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання окреслених педагогічних інновацій на уроках іноземної мови у середній школі можуть забезпечити такі педагогічні умови:

1) формування мотивації студентів до використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови;

2) збагачення навчального змісту психолого-педагогічних дисциплін інформацією щодо сутності, змісту, структури та специфіки використання інтерактивних технологій у професійній діяльності майбутнього бакалавра-філолога;

3) організація взаємодії суб'єктів навчального процесу на основі паритетного діалогу;

4) спрямування студентів до самоаналізу власного досвіду використання інтеракцій під час навчання як вектору самоосвіти і педагогічного самовдосконалення.

Розглянемо детальніше сутність кожної з визначених педагогічних умов.

Першою педагогічною умовою визначено формування мотивації студентів – майбутніх учителів іноземної мови, які матимуть кваліфікаційний рівень бакалавра-філолога. Зазначимо, що реалізація цієї педагогічної умови спрямовувалась на формування ціннісно-мотиваційного компоненту готовності майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.

Для цілісного формування мотивації студентів до застосування інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності враховувалось усвідомлення ними необхідності опанування теоретичних знань стосовно сутності інтерактивних технологій, урахування їх особливостей при організації занять з іноземної мови, потреби оволодіння методичними вміннями і навичками, розвитку рефлексивних здібностей студента, емоційності навчання тощо. Окреслені чинники вказують на те, що формування мотивації є процесом лонгітюдним. Тому, передбачалось, що ефективна комплексна реалізація усіх визначених педагогічних умов у їх взаємозв'язку, взаємодії та інтеграції протягом усього періоду експериментального дослідження дасть змогу сформування стійку мотивацію студентів до використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови – бакалавра-філолога.

З метою розкриття сутності та специфіки першої педагогічної умови слід конкретизувати змістове наповнення таких понять як «мотив», «мотивація», «емоція».

Мотив – це усвідомлене спонукання, яке зумовлює цілеспрямовану діяльність.³ Структура мотивів студента, майбутнього бакалавра-філолога, що формується в період навчання – це стрижень особистості майбутніх педагогів. Мотиви навчальної діяльності студентів поділяють на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать: суспільна значущість навчання; професійні мотиви, що відображають значення навчальної діяльності з оволодіння майбутньою професією; пізнавальні, пов'язані з потребою у нових знаннях щодо використання інноваційних педагогічних технологій навчання учнів іноземної мови у середній школі. Зовнішні мотиви зорієнтовані на цінності, що стосуються позанавчальної діяльності.

У цьому контексті слушною є думка Н. Єлфімової, котра акцентує увагу на тісному взаємзв'язку мотивації інноваційної педагогічної діяльності та емоційному ставленні до неї. Зокрема, дослідниця зазначає, що «... якщо процеси мотивації виконують функцію спонукання суб'єкта до діяльності, то емоційні стани відображають перебіг мотиваційних процесів і корегують їх хід»⁴

Водночас, нам імponує думка О. Дем'янчука, котрий зазначає, що джерело діяльності людини, її мотив, формується в процесі вдосконалення студентами професійних умінь і навичок, зокрема, й умінь щодо використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності. Структурою такого мотиву, на думку вченого, є:

– спрямованість (мета діяльності індивіда (у контексті дослідження – досконале опанування методикою організації інтерактивного навчання на уроках іноземної мови, що забезпечить активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів));

– емоції (престижу, співпереживання, досягнення успіху, допитливості, самостійності, незадоволеності тощо);

– характер мотиву (зовнішній, внутрішній);

– характер діяльності (навчальної, професійної тощо).

Сукупність і цілеспрямований розвиток цих складових визначає рівень інтересу та зацікавленість особистості тим чи інноваційним аспектом майбутньої професійної діяльності. У контексті реалізації першої педагогічної умови передбачалося, що активним у професійному навчанні буде той студент, який усвідомлює потребу у використанні педагогічних інновацій (інтерактивних технологій)

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

⁴ Єльнікова О. В. Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук. К., 2005. 245 с.

у майбутній професійній діяльності як таких що підвищать ефективність навчального процесу у середній школі.

Розглядаючи мотивацію навчальної діяльності, підкреслимо, що поняття «мотив» тісно пов'язане з поняттями «мета» і «потреба». У структурі особистості студента вони взаємодіють і отримали назву «мотиваційна сфера». У літературі термін «мотиваційна сфера» охоплює всі види спонукань: усвідомлені (потреби, інтереси, цілі, стимули, мотиви, нахили) і неусвідомлені (прагнення, установки, бажання, інстинкти). Мотивація пронизує основні структурні утворення особистості: спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність, психічні процеси.

Під **мотивацією** розуміють систему мотивів (від лат. moveo – штовхаю, рухаю – спонукальна причина дій і вчинків людини), що визначають конкретні форми діяльності або поведінки людини⁵.

Однією з основних особливостей мотивації майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності є те, що мотиви зумовлені емоційним ставленням студентів до цієї діяльності. Педагогічні дослідження вказують на той факт, що відмінності в емоційному ставленні студентів до опанування навчальною інформацією зумовлюють успішність вивчення цієї інформації. У контексті реалізації першої педагогічної умови передбачалося, що створення спеціального емоційного-позитивного середовища навколо проблем використання інтерактивних технологій у професійній діяльності майбутнього бакалавра-філолога під час занять забезпечить позитивне ставлення студента, що, в свою чергу, детермінує мотивацію.

Розкриття сутності та специфіки процесу реалізації першої педагогічної умови актуалізує необхідність уточнення понять «середовище», «навчальне середовище», «спеціальне емоційно-позитивне середовище». Середовище – це комплекс зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину (студента, учня) і значною мірою впливають на її розвиток⁶. При використанні поняття «навчальне середовище» педагоги і психологи зазначають, що навчання, виховання і розвиток особистості майбутнього педагога завжди відбувається у певних просторово-предметних міжособистісних соціокультурних умовах, які сприяють, або ускладнюють навчання студента під педагогічним впливом. Створення спеціального емоційного-позитивного середовища навколо проблеми використання інтерактивних технологій у професійній

⁵ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

⁶ Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. К. : Політехніка, 2003. 200 с.

діяльності майбутнього бакалавра-філолога передбачало формування таких характеристик (якостей):

1) позитивного ставлення студентів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності, що виявлялись у поведінці майбутніх бакалаврів-філологів під час занять. До них відносяться такі ознаки: активне залучення в навчальну діяльність, «жадібне» сприймання пізнавального матеріалу, зосередженість на інформації, що зацікавила, відсутність «відволікань», домінування мимовільної уваги та ін;

2) вияв активності студентів у позанавчальний час: після занять студенти ставили запитання викладачу чи висловлювали власні думки з тієї чи іншої теми, щоб уточнити можливості використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності; спостерігалось зацікавлення студентів проблемами оптимізації вивчення іноземної мови шляхом використання інтерактивних технологій;

3) потреба у самоаналізі, усвідомлення необхідності самоосвіти.

Таким чином, передбачалося, що позитивне емоційне середовище відіграє важливу роль у формуванні ставлення майбутнього бакалавра-філолога до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності, що у свою чергу впливає на формування мотиваційної сфери особистості педагога. Тому, у контексті реалізації першої педагогічної умови слід зупинитись на аналізі значення емоцій у мотивації професійного навчання майбутніх бакалаврів-філологів загалом, й у сфері використання інтерактивних технологій зокрема. Емоційні мотиви змінюються у результаті навчання. Вони діють з урахуванням як віддалених, так і ближніх цілей... Таким чином, саме вони найбільше відповідають вимогам людського існування, професійної діяльності⁷.

У психолого-педагогічній науці виокремлюють регулятивну, індикаторну і стимулюючу функції емоцій, що має, на наш погляд, особливо важливе значення для підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності. Розкриємо сутність окреслених функцій:

– регулятивна функція емоцій вимагає від суб'єктів умінь саморегуляції та самоконтролю під час участі у навчальних професійно орієнтованих інтеракціях;

– індикаторна функція дозволяє визначити успішність навчально-творчого процесу бакалаврів-філологів (той студент, котрий);

– стимулююча функція емоцій дає змогу бакалаврам-філологам підвищувати ефективність навчального процесу шляхом активного використання в ньому позитивних емоцій.

⁷ Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. К. : КНЕУ, 2004. 383 с.

Підсумовуючи, слід сказати, що емоції, без сумніву, відіграють важливу роль в мотивації діяльності, в регуляції поведінки людини, але емоції – це не мотив. Емоції, з точки зору інтересів людини, є свого роду оцінкою того, що відбувається поза і всередині нас. Психолого-педагогічні джерела вказують на те, що навчання через переживання нерідко буває ефективнішим, ніж «сухе» засвоєння фактів. У контексті реалізації першої педагогічної умови передбачалося, що переживаючи позитивні емоції в навчальних інтеракціях, у студентів сформується мотивація до використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності як своєрідного подразника, що викликає позитивні емоції.

Майбутні педагоги не просто реагують на ті чи інші подразники середовища, вони пізнають їх через відчуття і сприймання, орієнтуючись на значення для них цих подразників, відчуваючи при цьому задоволення чи незадоволення, яке спонукає до подальших дій. Інакше кажучи, отримавши позитивні емоції від участі у професійно-орієнтованих навчальних інтерактивних вправах («Мозковий штурм», метод проєктів, діалоги, ігри, дебати тощо) і переконавшись у ефективності інтерактивних технологій у навчанні учнів іноземній мові, майбутні бакалаври-філологи визначали особисті мотиви використання цих педагогічних інновацій у майбутній професійній діяльності. Так, формування мотивів відбувалося шляхом упровадження спеціальних лінгвопедагогічних завдань, які слід було вирішувати із залученням інтерактивних технологій. Це забезпечувало усвідомлення майбутніми бакалаврами-філологами змісту і місця використання інтеракцій у навчанні іноземних мов.

До позитивних емоцій навчально-пізнавальної діяльності дослідники відносимо: радість, інтерес і здивування. Цінність позитивних емоцій полягає в тому, що вони організують мислення, діяльність, допомагають долати труднощі під час навчання, здійснюють стимулюючий вплив на пізнавальні процеси.

2. Виокремлення та етапи педагогічних умов

Формування мотивації здобувачів до використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови відбуватиметься в процесі опанування інформацією щодо сутності інтерактивних технологій. Тому другою педагогічною умовою визначено збагачення навчального змісту психолого-педагогічних дисциплін інформацією щодо сутності, змісту, структури та специфіки використання інтерактивних технологій у професійній діяльності здобувачів освіти.

Реалізація цієї педагогічної умови базувалась на тому, що процес використання інтерактивних технологій у школі передбачає вияв майбутніми вчителями іноземної мови стійких знань стосовно сутності,

змісту, структури та специфіки використання означених технологій у навчальному процесі.

Ця педагогічна умова спрямовувалась на формування когнітивно-пізнавального компоненту готовності студентів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності і передбачала розширення обізнаності студентів на основі актуалізації опорних знань з дисципліни «Педагогіка» і збагачення змісту дисциплін «Методика викладання англійської мови» і «Практика усного та писемного мовлення» новим навчальним матеріалом, що стосується можливостей використання інтерактивних технологій у навчанні школярів іноземної мови.

Аналіз навчальних планів та програм показав, що зміст циклу професійної та практичної підготовки розкривається у низці дисциплін, які, за умови перегляду та вдосконалення робочих програм, можуть досить повно забезпечити процес формування досліджуваного феномену.

Так, навчальна дисципліна – згідно з визначенням в українському законодавстві – це педагогічно адаптована система понять про явища, закономірності, закони, теорії, методи тощо будь-якої галузі діяльності (або сукупності різних галузей діяльності) із визначенням потрібного рівня сформованості певної сукупності умінь і навичок у студентів .

Концептуальною основою реалізації другої педагогічної умови є процесуальна взаємодія студентів як суб'єктів пізнання з різними видами та джерелами навчальної інформації, причому не як кінцевий орієнтир, а шлях до розвитку пізнавальної самостійності та становлення здатної до перетворюючої діяльності особистості у напрямі конструювання навчального матеріалу з використанням інтерактивних технологій. Реалізація цієї педагогічної умови передбачала

- диференційоване збагачення елементів змісту дисциплін «Методика викладання англійської мови», «Практика усного та писемного мовлення», які традиційно розкривають сутність та особливості методики та практики навчання учнів середніх шкіл іноземної мови;

- насичення їх новим навчальним матеріалом, що стосується використання інтерактивних технологій, відповідно до сучасних вимог професійної педагогічної діяльності цього напрямку;

- посилення спрямованості дисциплін на забезпечення ефективності підготовки майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.

З метою розкриття специфіки реалізації другої педагогічної умови охарактеризуємо змістову частину окремих тем курсу «Методика викладання англійської мови».

Основною формою реалізації другої педагогічної умови може бути навчальна лекція, як найефективнішу загальноаудиторну форму навчання серед інших форм навчання студентів у вищій школі. Одна

із сучасних організаційних форм навчання не можуть замінити академічну лекцію та виокремлюють такі її позитивні сторони:

– за одну лекцію студент може отримати таку кількість інформації, на яку йому треба витратити до одного місяця самостійної наукової роботи;

– найважчі, найскладніші поняття з галузі науки кожен студент може зрозуміти за допомогою лекції, в той час, коли в самостійному опрацюванні не всі студенти здатні на це;

– живе слово викладача гуртує студентів у навчальній праці, вони можуть оволодівати знаннями у певному емоційному піднесенні, що робить їх працю не тільки організованішою, але й продуктивнішою;

– сумісна робота лектора і студентів створює загальне поле напруження, яке підсилює навчально-пізнавальну активність особисто кожного студента і надає інтелектуального піднесення лектору, надихає його на творчу імпровізацію викладання, – тобто відбувається взаємне емоційне стимулювання студентів і лектора тощо.

Підготовка здобувачів освіти до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності найрезультативнішою формою навчання буде лекція проблемного характеру, що є засобом забезпечення високої навчальної активності студентів, стимулювання самостійного мислення, розвитку внутрішньої мотивації студентів, формуванню стійкого пізнавального інтересу до інформації що подається, спрямованості на реалізацію у майбутній професійній діяльності власних індивідуальних потенційних можливостей щодо використання інтерактивних технологій у навчанні іноземної мови.

В результаті реалізації другої педагогічної умови студент повинен оволодіти знаннями щодо:

– особливостей організації інтерактивного навчального середовища на уроках іноземної мови у середній школі;

– основних принципів використання інтеракцій у забезпеченні комплексного розвитку фонетичних, лексичних, граматичних, орфографічних, мовленнєвих знань, умінь, навичок учнів з іноземної мови;

– видів інтерактивних технологій та способів їх застосування в залежності від типу уроку (так, урок *засвоєння знань* передбачає формування мовної і мовленнєвознавчої компетенції учнів; урок *формування знань, умінь і навичок* спрямовується на удосконалення мовної і мовленнєвої компетенції школярів; урок *розвитку комунікативних умінь і навичок* – формування комунікативної компетенції учнів; урок *контролю знань, умінь і навичок* проводиться з метою перевірки рівня володіння школярів всіма видами мовленнєвої діяльності);

– особливостей роботи з учнями середніх шкіл під час використання інтерактивних технологій у вивченні іноземної мови тощо.

Передбачалося, що отримані знання студенти зможуть апробувати на практиці, беручи участь у професійно спрямованих інтеракціях, аналізуючи таким чином позитивні і негативні сторони тієї чи іншої інтерактивної технології навчання іноземної мови учнів середніх шкіл.

Тому третьою педагогічною умовою формування готовності майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності визначено організацію взаємодії суб'єктів навчального процесу на основі паритетного діалогу. Реалізація третьої педагогічної умови спрямовувалась на формування діяльнісно-методичного компоненту готовності майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності й базувалась на тому, процес інтерактивного навчання ґрунтується на педагогіці співробітництва, педагогіці діалогу, зокрема, у загально-освітній школі.

Необхідно відзначити, що для успішного активного опанування студентами умінь та навичок придатні не всі види педагогічного інструментарію, а лише ті, які в поєднанні з традиційними, з одного боку, створювали б педагогічні умови для спонукання до самостійної творчої й розумової діяльності, а з іншого боку – моделювали б предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності студентів. Таким вимогам відповідає активне навчання, відмінна риса якого полягає в можливості моделювання процесу майбутньої професійної діяльності студентів з метою придбання ними професійних умінь і навичок уже в процесі аудиторної навчальної діяльності.

У контексті реалізації цієї педагогічної умови готовність до використання інтерактивних технологій розглядаємо як цілісний, орієнтований на формування навичок, процес набуття умінь щодо проектування занять з використання інтерактивних технологій (умінь знайти нестандартні шляхи розв'язання педагогічних завдань тощо); педагогічного аналізу, що дасть змогу обирати ефективні методи й засоби інтерактивних технологій тощо.

Зокрема, реалізація третьої педагогічної умови спрямовувалось на те, щоби студенти зрозуміли концептуальну ідею діалогічності в навчанні учнів іноземної мови, яка полягає у баченні діалогу як невід'ємного компонента внутрішнього позитивного змісту свободи особистості.

У контексті характеристики третьої педагогічної умови діалог розглядаємо як комунікативний процес реальних партнерів, у ході якого відбувається не лише обмін інформацією, а й виявлення точок зору, змістових позицій, ціннісних орієнтацій партнерів. Діалогічний підхід до організації взаємодії викладачів та майбутніх бакалаврів-філологів ґрунтувався на можливості постійного розвитку і самовдосконалення

студентів. Ми опирались на те, що взаємодія є невід’ємною складовою навчального процесу. У процесі педагогічної взаємодії викладач і студент усвідомлено чи несвідомо впливають один на одного, використовуючи вербальні й невербальні засоби спілкування.

Зазначимо, що реалізація третьої педагогічної умови передбачала використання таких видів *взаємодії* суб’єктів навчального процесу:

– *міжособистісна взаємодія* (взаємозв’язки, взаємовпливи, взаємовідносини у процесі, спілкування та спільної діяльності на різних рівнях взаємодії: викладач – студент, студент – студент, викладач – група, студент – група, викладач – викладач та ін.);

– *комунікативна взаємодія* (взаємний обмін інформацією за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування). На практиці це відбувалось шляхом використання професійно спрямованих ситуацій, які вирішувались за допомогою інтерактивних технологій навчання. В результаті студенти мали змогу опанувати вміннями використовувати більшість типів інтерактивних технологій (фронтального навчання, групового навчання, навчання у грі, навчання у дискусії).

Водночас передбачалося, що організація взаємодії викладачів й студентів на засадах паритетного (рівноправного) діалогу дасть змогу сформувати спеціальні професійні вміння, зокрема й комунікативні. Адже здобувачі освіти повинні володіти прийомати педагогічного спілкування, його тактикою і стратегією. Зазначимо, що під час реалізації третьої педагогічної умови увага студентів акцентувалася на тому, що у педагогічному процесі середньої школи слід використовувати інтерактивні технології таки чином, щоб забезпечувати всі види спілкування суб’єктів навчального процесу, а саме:

– безпосереднє спілкування між учнями та вчителями під час уроків іноземної мови;

– спілкування, пов’язане з підготовкою і забезпеченням оволодіння учнями іноземною мовою (читання та переклад текстів, як з англійської на українську, так і навпаки, виконання вправ, аудіювання);

– спілкування як засвоєння учнями фонду духовного багатства, створеного іншими людьми (на рівні діалогу різних культур);

– опосередковане спілкування під час читання, писання, прослуховування магнітофонних та перегляду телевізійних записів тощо.

У процесі реалізації третьої педагогічної умови враховувався той факт, що організація суб’єкт-суб’єктної (діалогічної) навчальної взаємодії, спрямованої на узгодження зовнішніх впливів із внутрішніми властивостями особистості учня, що забезпечує зміни у його лінгвістичній свідомості та поведінці, передбачає зміну та переосмислення ролі та функцій майбутнього бакалавра-філолога у цьому процесі. Педагог стає насамперед фасилітатором (від англ. – to facilitate – полегшувати) та

консультантом, радником учнів під час вивчення іноземної мови. Нові поняття «педагог-фасилітатор», «педагогічна фасилітація» у педагогіці і психології виникають на основі теорій, запропонованих у 50-х рр. ХХ ст. К. Роджерсом разом з іншими представниками гуманістичної психології, зокрема у праці «Свобода навчатися».

Нині під педагогічною фасилітацією зазвичай розуміють створення такої взаємодії, коли актуалізується індивідуальний досвід учасників, відбувається взаємодія та взаємотрансляція індивідуальних контекстів розуміння навчальної інформації, виникає необхідність і можливість оперативного та індивідуально мотивованого застосування оновленого досвіду, тобто відбувається становлення суб'єктності як стильової характеристики навчальної діяльності.

Основними характеристиками таких педагогічних взаємин є взаємопізнання, взаєморозуміння, узгодженість спільних дій і взаємовплив між усіма учасниками. У такому випадку процес трансляції певних знань і цінностей від учителя вихованцям перетворюється у вільний акт співробітництва, співтворчості, який каталізує саморозвиток кожного суб'єкта, його повноцінну самореалізацію як особистості. Реалізація третьої педагогічної умови із найбільш значущими характеристиками педагогічної фасилітативної взаємодії:

- співпраця: взаємодія педагога з учнями й учнів між собою ґрунтується на розумінні та підтримці. Організація діяльності та взаємодії спрямована на конструктивне вирішення проблемних завдань;

- власна позиція: за кожним учасником взаємодії визнається право на власну думку, позицію, що передбачає зацікавленість у думці інших і не нав'язуванні власної думки;

- індивідуальність та рівність: кожен суб'єкт визнається неповторною особистістю, рівною серед інших у прояві своєї індивідуальності;

- саморозкриття: фасилітатор педагогічно грамотно і відкрито виявляє свої власні почуття й емоційні переживання, знімаючи психологічні бар'єри відчуженості між учасниками взаємодії;

- залученість кожного до спільної діяльності (партисипативність): співучасть учнів в організації діяльності з педагогом, спільне прийняття рішень про форми, способи і норми здійснення взаємодії, колективна відповідальність за прийняті рішення;

- організація простору: фасилітативна організація простору дозволяє вільно встановлювати зоровий контакт, виконувати спільні дії, обмінюватися вербальними і невербальними засобами комунікації, емоційними станами, забезпечуючи зворотній зв'язок і взаєморозуміння.

Передбачалось, що це забезпечить формування у майбутніх бакалаврів-філологів умінь, які дадуть змогу виконувати роль фасилітатора в процесі використання інтерактивних технологій у професійній діяльності, зокрема таких:

- налагоджувати просту і плідну комунікацію між учнями;
- аналізувати і корегувати дії учнів; – діагностувати і заохочувати ефективну (корегувати неефективну) поведінку;
- сприяти створенню моделі ефективної поведінки;
- забезпечувати зворотній зв'язок між учасниками навчального процесу, не використовуючи при цьому «наступальних» і «оборонних» форм спілкування;
- знаходити та активізувати конструктивні моделі поведінки під час внутрішньо групової взаємодії;
- викликати довіру учнів, бути терплячим;
- бути справедливим, обирати нейтральну позицію при оцінюванні роботи тощо.

Зазначимо, що кінцева мета, очікуваний результат реалізації окресленої педагогічної умови професійної підготовки може досягатися лише внаслідок дотримання майбутніми бакалаврами-філологами розроблених нами методичних рекомендацій щодо використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.

Ще однією педагогічною умовою дослідження визначено спрямування студентів до самоаналізу досвіду використання інтеракцій під час навчання як вектору самоосвіти й педагогічного самовдосконалення. Для цього створювалися передумови для рефлексії, що обумовлюватиме педагогічне самовдосконалення майбутніх бакалаврів-філологів та формування четвертого – особистісно-розвивального – компоненту готовності студентів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності.

Проблема забезпечення здатності майбутнього вчителя до педагогічного самоаналізу є актуальною в психолого-педагогічній науці та практиці і трактується як один із пріоритетних напрямків реалізації концепції особистісно-орієнтованої професійної освіти.

Передбачалося, що педагогічний самоаналіз використання інтеракцій під час навчання забезпечить оптимізацію розвитку особистості студента в інтелектуальній сфері, формування дослідницьких умінь щодо використання інтерактивних технологій у майбутній професійній діяльності. Водночас, результат самоаналізу зумовлював *усвідомлення* студентами ролі і місця інтерактивних технологій серед інших технологій навчання іноземної мови, їх зв'язок та взаємовплив; *розуміння перспектив* та цілей професійного саморозвитку у напрямі *опанування інноваційними методами інтерактивних технологій*, що

постійно оновлюються; формування *спрямованості майбутнього педагога на подолання перешкод*, що виникають в процесі упровадження навчальних інтеракцій на уроках іноземної мови у середній школі. Враховувалося, що педагогічний самоаналіз буде продуктивним лише за умови наявності самостійності та внутрішньої мотивації студента, що вказує на те що педагогічні умови дослідження реалізуються комплексно.

Ураховуючи функції, які виконує педагогічний самоаналіз й відповідно до специфіки упровадження четвертої педагогічної умови уточнено основні функції:

- проєктувальна функція полягає у побудові моделі інтерактивного уроку у середній школі; самоаналіз має на меті допомогти бакалавру-філологу чітко визначити свою роль в рамках такої моделі, та свій вплив на її подальший розвиток;

- організаторська функція передбачає організацію найбільш ефективних способів інтерактивної взаємодії у спільній діяльності учасників педагогічного процесу; педагог, як його організатор, повинен адекватно оцінювати власні можливості з метою добору доступних йому засобів;

- комунікативна функція є умовою продуктивного спілкування учасників педагогічного процесу, вона передбачає аналіз бакалавром-філологом своєї комунікативної поведінки з точки зору її ефективності в контексті певної педагогічної ситуації;

- змістоутворююча функція полягає у готовності студентів до організації свідомої діяльності учнів, що стосується вивчення іноземної мови та взаємодії учасників педагогічного процесу; тут імперативом до діяльності стають не тільки зовнішні чинники, але й внутрішня усвідомлена потреба педагога у використанні інтерактивних технологій у професійній діяльності, його розуміння їх значимості;

- корекційна функція передбачає внесення студентами змін у використання інтерактивних технологій у школі в залежності від виявлених ним суперечностей, недоліків, перешкод, або ж навпаки, реорганізацію цієї діяльності з метою оптимального залучення, адекватних педагогічному завданню, інтерактивних методів та технологій.

Передбачалося, що самоаналіз педагогічної діяльності, як один із інструментів самовдосконалення майбутнього бакалавра-філолога, формування і розвитку його готовності до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності, дасть змогу:

- розвинути вміння студентів встановлювати зв'язки між умовами своєї педагогічної діяльності і засобами досягнення цілей (під засобами розуміємо інтерактивні технології);

– формувати вміння чітко планувати і передбачати результати використання інтерактивних технологій у своїй педагогічній діяльності;

– сформувати педагогічну самосвідомість майбутнього бакалавра-філолога, коли він поступово починає бачити, розуміти необхідний і суттєвий зв'язок між використанням інтерактивних технологій навчання і кінцевим результатом уроку.

Задля реалізації окресленої педагогічної умови, а відтак вироблення у майбутніх бакалаврів-філологів спрямованості на самоосвіту та самовдосконалення використовувалась розробка студентами індивідуальних методичних щоденників та професійно-технологійних путівників.

Для підвищення ефективності використання інтерактивних технологій у професійній діяльності майбутні бакалаври-філологи вирішували лінгвопедагогічні завдання, а результати вирішення яких занотовували у «методичному щоденнику» (Learning Log). Так, студенти не лише розв'язували комунікативне завдання, а й інтерпретували цілісну педагогічну ситуацію: визначали її складність, встановлювали протиріччя, будували гіпотезу вирішення задачі, обирали інтерактивні технології, які на їхню думку, дадуть змогу максимально ефективно вирішити анонсоване педагогічне завдання, діагностували власні помилки та прогнозували необхідні дидактико-комунікативні дії вчителя.

Результатом реалізації четвертої педагогічної умови є створення майбутніми бакалаврами-філологами власного «Професійно-технологічного путівника».

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, зазначимо, що ефективність реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності забезпечувалась розмаїттям методів, форм і засобів, які використовувалися в навчальному процесі.

Професійно-технологічний путівник визначається як пакет розроблених матеріалів, які репрезентують досвід (результат) навчальної діяльності студента щодо оволодіння готовністю до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності. Такий пакет матеріалів давав можливість студенту та викладачу самостійно або/і разом з викладачем аналізувати й оцінювати об'єм здійсненої роботи і спектр досягнень у напрямі досягнення готовності до самостійного використання інтерактивних технологій у професійній діяльності, динаміку володіння тією чи іншою інтерактивною технологією (до кожної технології студенти самостійно створювали технолого-методичні резюме), а також досвід навчальної діяльності у професійно спрямованих інтеракціях. Передбачалося, що професійно-

методичне досвє сприятимє розвитку вмінь щодо використання інтерактивних технологій, необхідних для проектування професійної діяльності майбутнього бакалавра-філолога. Окрім того, це спосіб фіксації, накопичення й оцінки дослідницьких досягнень студента.

Це, зокрема, *методи*:

– словесні (пояснення, бесіда, інструктаж тощо);

– наочні (демонстрування, ілюстрування);

– практичні (усні і письмові вправи);

– мотивації використання інтерактивних технологій у професійній діяльності (створення ситуацій новизни, ділові ігри, рольові ігри, дискусії, «мозковий штурм», «акваріум», тренінги, метод проєктів тощо),

– «кейс-метод» (спільне обговорення й аналіз використання інтерактивних технологій у вирішення професійно спрямованих лінгвопедагогічних ситуацій);

форми: лекції (проблемна, проблемно-дослідна, проблемно-моделююча, лекція-дебати, лекція з коментуваннями, проєктивна лекція, лекція-дискусія, інтеграційна лекція, полемічна лекція, лекція-мозаїка), практичні заняття, індивідуальна і групова робота, самостійна робота, факультативні заняття;

засоби: друковані джерела (підручники, посібники, демонстраційні картки, технологічні картки, що створювали майбутні бакалаври-філологи тощо), технічні (компакт-диски, аудіокасети, діафільми, кінофрагменти, комп'ютер).

АНОТАЦІЯ

В умовах постійних динамічних змін, коли змінюються знання, технології, засоби передачі інформації тощо, і ці зміни відбуваються значно швидше, а ніж зміна поколінь, перед закладами освіти всіх рівнів постають нові завдання, виклики і проблеми. Виникає потреба в постійному оновленні знань, модернізації закладів освіти як основи прогресивного розвитку України у загальноєвропейському і світовому контекстах і посиленням вимог суспільства до підготовки фахівця нової формації з високим рівнем загальних і професійних знань, мотивованого до неперервної освіти, здатного навчатися впродовж життя, спроможного реалізовувати складні та багатоаспектні завдання творчого, креативного спрямування.

Ключовим завданням сучасної вищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих педагогічних працівників, які володіють не лише професійною компетентністю, а й творчим мисленням, соціально-комунікативною активністю, етикою ділового спілкування, здатністю до міжособистісної взаємодії у професійній діяльності.

Отже, результатом професійної підготовки здобувачів освіти постає готовність до використання педагогічних інтерактивних технологій у професійній діяльності, що визначається актуальною проблемою педагогічної науки і практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 383 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гаврищак Г. Р. Компетентність та ключові компетенції викладача ВНЗ. Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіон. наук.- практ. семінару. Тернопіль, 2006. С. 31–33.
5. Єльнікова О. В. Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2005. 245 с.
6. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. Київ : Політехника, 2003. 200 с.

Information about the authors:

Lypchanko-Kovachyk Oksana Vasylivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language,
Literature with Methods of Teaching
Mukachevo State University
26, Uzhhorodska Str., Mukachevo, 89600, Ukraine

Varga Lesia Ivanivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language,
Literature with Methods of Teaching
Mukachevo State University
26, Uzhhorodska Str., Mukachevo, 89600, Ukraine

Konchovych Kateryna Tyberiivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language,
Literature with Methods of Teaching
Mukachevo State University
26, Uzhhorodska Str., Mukachevo, 89600, Ukraine